

แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธของชุมชน
ตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

Guidelines for Participation in the Conservation of Community Forests Buddhist
Way of the Community, Mae Kua Sub-district, Sop Prap District, Lampang Province

พระอธิการณรงค์ฤทธิ์ ธุดิธมโม¹

Phra Adhikarn Narongrit Thatithammo

ดิลก บุญอิม¹

Diloke Boonim

สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์¹

Somchan Sripraschayanon

Corresponding Author E-mail: sartsirin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิธีการจัดการป่าชุมชน 2) ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการจัดการป่าชุมชน 3) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธของชุมชนตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยผสมผสาน การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง 270 คน การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 รูป/คน เพื่อเสนอการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธของชุมชนด้วยการวิเคราะห์ทางสถิติ และการพรรณนาเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. วิธีการจัดการป่าชุมชนด้วยการจัดทำแนวป้องกันไฟป่า ลดการตัดไม้ทำลายป่า จัดเสริมป่าในพื้นที่ว่างเปล่า และปลูกจิตสำนึกในแก่ประชาชน

2. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ บทบาทผู้นำในการจัดกิจกรรมป้องกันภัยป่าชุมชน ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ภาครัฐเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้สมบูรณ์ รณรงค์ให้ชุมชนใช้ทรัพยากรที่สามารถทดแทนได้

3. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธ ได้แก่ การงดเว้นจากการถางเปลือกไม้อันเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ตาย การร่วมปลูกป่าในพื้นที่เสื่อมโทรม และร่วมประกอบพิธีบวชป่า สืบชะตาป่าที่แสดงให้เห็นถึงความรักและห่วงแหนต่อป่าชุมชน ดังนั้น แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธควรนำหลักปธานมาประยุกต์ใช้เป็นฐานในการปฏิบัติ กล่าวคือ 1) สังวรปธาน คือ ชุมชนควรจัดทำแนวป้องกันไฟป่า ปกป้องพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ 2) ปหานปธาน คือ ชุมชนควรรณรงค์ตัดไม้ งดการเผา และงดล่าสัตว์ทุกชนิด 3) ภวนาปธาน คือ ชุมชนควรส่งเสริมการปลูกต้นไม้ยืนต้น พัฒนาสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน 4) อนุรักษนาปธาน คือ ชุมชนควรจัดพิธีบวชป่าและรักษากฎระเบียบป่าชุมชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การอนุรักษ์, ป่าชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the methods of community forest 2) to study the factors related to community forest management 3) to study participation in the conservation of Buddhist way community forests of Mae Kua sub-district community, Sop Prap district, Lampang province. It used a mixed methodology, the quantitative research used questionnaires from a sample of 270 people

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist College

and qualitative research used interviews with 10 key informants, in order to propose the participation in the conservation of buddhist way community forests and statistical analysis and content description.

The results of this research found that:

1. Methods for managing community forests by creating forest fire prevention, reduce deforestation, enhancing forests in empty areas and cultivate awareness.
2. The actors related to community forest management as; the leadership role for sporting forest protection activities, an awareness of community forest conservation, the government absolutely providing knowledge of conservation for community forests and campaigning for communities using renewable resources.
3. The participation in the conservation of community forests Buddhist way as: refraining from clearing the bark that causes the tree to die, to Participate in reforestation in degraded areas, to participate in the ordination ceremony, to explore the forest destiny that shows love and cherish for the community forest. So, the ways of participation in the conservation of Buddhist way community forests should apply the Padhāna for practice that is: 1) Samvara-padhāna; the community should make a forest fire prevention line to protect the fertile forest area 2) Pahāna-padhāna; the community should campaign to refrain from cutting trees, refrain from burning and refrain from hunting of animals 3) Bhāvana-padhāna; The community should promote the planting of perennial trees and to develop the environment in the community forest 4) Annurakkhanā-padhāna; the community should hold a forest ordination ceremony and maintain the community forest social rules.

Keywords: Participation, Conservation, Community forests

บทนำ

ป่าชุมชนถือได้ว่าเป็นวิถีชีวิตที่อยู่กับชาวบ้านมาอย่างยาวนาน โดยการจัดรูปแบบการใช้ประโยชน์เกี่ยวกับดิน ป่า และทรัพยากรต่าง ๆ มีการกำหนดขอบเขตและการใช้ที่ยอมรับภายในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง และชุมชนจะต้องรับผิดชอบในการจัดการอย่างเหมาะสมด้วยภูมิปัญญาอันเกิดจากการสะสมประสบการณ์ให้ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ทางกายภาพและสังคมในท้องถิ่น ซึ่งรูปแบบและความสัมพันธ์ทางสังคมอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรดังกล่าวบนพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่ต้องอาศัยป่าหรือที่ดินรอบ ๆ ป่า เพื่อการเพาะปลูกและการอุปโภคบริโภค โดยอาศัยป่าเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งที่มาของอาหาร สมุนไพร วัสดุเพื่อการสร้างที่อยู่อาศัย เครื่องมือ การผลิตเชื้อเพลิง และประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ ภายในชุมชน โดยราษฎรในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ตามกติกาที่ชุมชนร่วมกันกำหนด โดยไม่ขัดต่อกฎระเบียบของทางราชการที่เกี่ยวข้อง (กรมป่าไม้, 2561)

ข้อมูลสำนักงานและสารสนเทศกรมป่าไม้ ระบุว่า จังหวัดลำปาง มีพื้นที่ป่า 413,217 ไร่ เมื่อปี 2558 จังหวัดลำปางอยู่ในอันดับ 4 ของประเทศ มีป่าชุมชน 239 หมู่บ้าน มีพื้นที่ป่าชุมชนทั้งสิ้น 140,000 ไร่ ปัจจุบัน จังหวัดลำปางมีพื้นที่ป่าชุมชนเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ โดยประกาศของกรมป่าไม้ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2559 พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดลำปาง มีเกือบ 420,000 ไร่ ครอบคลุม 283 หมู่บ้าน ส่วนป่าชุมชนบ้านอ้อ ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง มีเนื้อที่ 5,634 ไร่ สภาพทั่วไปเป็นเนินเขา มีลำห้วยไหลผ่าน ป่าเบญจพรรณ เริ่มโครงการพัฒนาเป็นป่าชุมชน เมื่อปี 2560 (ศูนย์สารสนเทศสำนักแผนงานและสารสนเทศ กรมป่าไม้, 2560)

ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและมีผลต่อปัจจัยทางชีวภาพ มีผลกระทบต่อดิน น้ำ อากาศ สัตว์ป่า สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เพราะทั้งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจะมีความสัมพันธ์กันไม่ทางตรงก็ทางอ้อมในระบบนิเวศ ก่อให้เกิดสมดุลทางธรรมชาติ การ

ทำลายป่าจึงก่อให้เกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ การทำลายป่าเป็นสาเหตุของผลกระทบของภาวะโลกร้อน ฉะนั้น ประชาชน ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐภาคและเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมมือกันอนุรักษ์ ป่าด้วยการปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น สร้างกฎกติการ่วมกัน เพื่อป้องกันการตัดต้นไม้ การบุกรุกป่าไม้เพื่อทำ การเกษตร การพาณิชย์หรือที่อยู่อาศัย เพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ป่าไม้

ป่าชุมชนตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ได้รับผลกระทบจากการบุกรุกป่าโดย ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ในการทำเกษตรกรรมและกิจการอื่น ๆ ซึ่งชุมชนและหน่วยงานปกครองท้องถิ่น ขาดการใส่ใจในการจัดการพื้นที่ป่าแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มทวีคูณความรุนแรงขึ้น ดังนั้น แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธของ ชุมชน ตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง จึงเป็นแนวทางการปฏิบัติที่อาศัยหลักพุทธธรรม เป็น ฐานการปฏิบัติการ ด้านการรักษาธรรมชาติป่าชุมชน ด้านการซ่อมแซมธรรมชาติป่าชุมชน ด้านการพัฒนา ธรรมชาติป่าชุมชน และด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติป่าชุมชน โดยคาดหวังว่า ผลงานวิจัยครั้งนี้ จะเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งต่อชุมชนตำบลแม่กัวะ จังหวัดลำปาง และประชาชนทั่วไป ที่มีใจในการอนุรักษ์ป่าไม้ ชุมชน ที่เป็นสมบัติของสาธารณชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการจัดการป่าชุมชนตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการจัดการป่าชุมชนตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธ ของชุมชนตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ที่มาของข้อมูลการวิจัย
 - 1.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนจากงานวิชาการทางวนเกษตรศาสตร์ สื่อออนไลน์ และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และหลักพุทธธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
 - 1.2 ประชากร การศึกษาครั้งนี้เป็นการการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมี การแบ่งกลุ่มประชากร กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก มีดังนี้
 - 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นพระ สังฆาธิการ ผู้นำชุมชน ประชาชน และเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ชุมชนในเขตพื้นที่ จำนวน 10 รูป/คน
 - 2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ โดยแบบสอบถามผู้นำและ ครอบครัวยุคใหม่ในเขตตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง จำนวน 911 คน ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 270 คน โดยการใช้เกณฑ์จำนวนกลุ่มตัวอย่างจากทฤษฎีของ Krejcie & Morgan
2. เครื่องมือการวิจัย
 - 2.1 เป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะปลายปิด รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล และการ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธ ของชุมชนตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง โดยนำ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็นเครื่องมือผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตาม วัตถุประสงค์จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่มีลักษณะปลายเปิด รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล วิธีการจัดการป่าชุมชน และปัจจัยที่สัมพันธ์กับการจัดการป่าชุมชน ตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ทางด้านสถิติและการพรรณนาเชิงเนื้อหา เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธของชุมชน ตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง โดยใช้สถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อหาปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม และใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธ ของชุมชนตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

สรุปผลการวิจัย

1. วิธีการจัดการป่าชุมชนตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

1.1 ด้านการป้องกัน ผู้นำชุมชนร่วมมือกับชุมชนได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อเข้ามามีบทบาทในการดูแลป่าชุมชน กำหนดพื้นที่ จัดการควบคุมไฟป่า การตรวจไม่ให้มีผู้ลักลอบตัดต้นไม้ การเข้าไปเผาทำลายป่า กำหนดกฎระเบียบและโทษในการเข้าป่าอย่างชัดเจน มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้

1.2 ด้านการลด งด เว้น สิ่งที่จะทำให้ป่าชุมชนเสื่อมโทรม โดยกำหนดให้ประชาชนลดการตัดไม้ทำลายป่า งดการเผาป่า งดล่าสัตว์ทุกชนิด และชะลอการเปิดป่าให้ช้างลงไป

1.3 ด้านการพัฒนาป่าชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชนได้จัดเสริมป่าในพื้นที่ที่ว่าง จัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การบวชป่า การปั่นจักรยาน การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพจัดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก

1.4 ด้านการรักษาได้มีการปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยจัดทำโครงการให้ความรู้ในการอนุรักษ์รักษาหรือฟื้นฟูสภาพป่า เช่น จัดพิธิบวชป่าหรือพิธิสืบชะตาป่า เพื่อให้ชุมชนได้เกิดความรักและหวงแหนป่า ฯลฯ

2. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการจัดการป่าชุมชนตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการจัดการป่าชุมชน ด้านการป้องกัน มิให้ภัยเกิดขึ้นแก่ป่าชุมชน ผู้นำชุมชนตำบลแม่กัวะ กลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่ เห็นว่า ผู้นำทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการทุนทางสังคมให้เกิดกิจกรรมป้องกันภัยป่าชุมชน มีการเข้ามาให้ความรู้ และการฝึกอบรมป้องกันไฟป่า ของหน่วยงานภาครัฐ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการต่อต้านการตัดไม้ทำลายพื้นที่ป่าชุมชน ชุมชนมีจิตสำนึกในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบในป่าชุมชนของตนเอง และความไว้วางใจ เชื่อใจซึ่งกันและกัน บทบาทของบ้าน วัด โรงเรียนเข้มแข็งในการช่วยกันป้องกันป่า รวมทั้งมีเครือข่ายความร่วมมือที่ดีกับหน่วยงานภายนอกชุมชน ในการแสวงหาทางป้องกันอันตราย อันอาจจะเกิดขึ้นแก่ป่าชุมชน ด้านการลด งด เว้น พฤติกรรมที่จะทำให้ป่าชุมชนเสื่อมโทรม ส่วนใหญ่ เห็นว่า ชุมชนมีจิตสำนึกในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบในความเป็นป่าชุมชนของตนเอง มีความไว้วางใจ เชื่อใจซึ่งกันและกัน ตามบทบาทของบ้าน วัด โรงเรียนที่เข้มแข็งในการช่วยกันรณรงค์ไม่ให้คนตัดไม้ในป่าชุมชนไปใช้ประโยชน์ส่วนตน ผู้นำทางสังคมดำเนินการทุนทางสังคมให้เกิดกิจกรรมที่ทำให้คนเห็นคุณค่าของป่าชุมชน แล้ว งด เว้น การกระทำที่จะทำให้ป่าชุมชนเสื่อมโทรม และมีการกำหนดให้มีช่วงเวลาหาของป่าในป่าชุมชน เพื่อรักษาความสมดุลของทรัพยากรป่าชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการต่อต้านการนำพืชหรือสัตว์ในป่าชุมชนที่มีกฎหมายห้าม ออกไปเป็นประโยชน์ส่วนตน ด้านการพัฒนาป่าชุมชนให้เจริญขึ้น ส่วนใหญ่

เห็นว่า การเข้ามาให้ความรู้ และการฝึกอบรมเกี่ยวกับการสร้างป่าชุมชนให้เป็นป่าที่สมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ ทรัพยากรที่ชุมชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ของหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำทางสังคมเป็นผู้นำให้เกิด กิจกรรมที่ทำให้คนเห็นคุณค่าของป่าชุมชน แล้วพัฒนาให้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ สมาชิกชุมชนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชนให้ดูน่ารื่นรมย์ สมาชิกชุมชน ร่วมกันพัฒนาพื้นที่ป่าชุมชนที่เคยใช้ประโยชน์ให้คงสภาพเดิม ตามช่วงเวลาที่ตกลงร่วมกัน การมีเครือข่าย ความร่วมมือที่ดีกับหน่วยงานภายนอกชุมชน ในการแสวงหาทางให้คนในชุมชนรู้จักนำเทคโนโลยีทางการ เกษตรมาใช้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของป่าชุมชน และสมาชิกชุมชนช่วยกันสร้างสรรค์ป่าชุมชนให้เป็น ต้นแบบป่าพึ่งชุมชน ชุมชนพึ่งป่าอย่างแท้จริง รวมทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการนำต้นไม้ และพืช พันธุ์ต่าง ๆ ไปปลูกในพื้นที่ป่าชุมชนในเทศกาลวันสำคัญ ๆ และด้านการรักษาความเจริญของป่าชุมชนให้ ยั่งยืนป่าชุมชนให้เจริญขึ้น ส่วนใหญ่ เห็นว่า การเข้ามาให้ความรู้ และฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า ชุมชนที่ถูกวิธี ของหน่วยงานภาครัฐ การรณรงค์ให้คนในชุมชนใช้เฉพาะทรัพยากรที่สามารถสร้างทดแทนได้ คณะกรรมการป่าชุมชนรักษาและใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับป่าชุมชนอย่างเคร่งครัด ชุมชนมีการสื บทอดการรักษาป่าชุมชนไปยังอนุชนรุ่นต่อไป การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการช่วยกันดูแลสิ่งที่ตนสร้าง ขึ้นในป่าชุมชนให้มีความมั่นคง และมีเครือข่ายความร่วมมือที่ดีกับหน่วยงานภายนอกชุมชน ในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีที่จะทำให้ป่าชุมชนมีความยั่งยืน รวมทั้งบ้านและวัดช่วยกันรักษา ดูแล ต้นไม้หวงห้าม หรือต้นไม้มีค่ามาก ให้คงสภาพตามธรรมชาติ ทั้งหมดนี้ เป็นปัจจัยที่สำคัญในการจัดการป่าชุมชน

3. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธ ของชุมชนตำบลแม่แก้ว อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชน ดังนี้

3.1 ด้านการป้องกัน มิให้ภัยเกิดขึ้นแก่ป่าชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.55$, S.D. = 0.89) เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ชุมชนร่วมกันป้องกันไฟไหม้ป่าชุมชน ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.91) รองลงมา ชุมชนร่วมกันคุ้มครองป่าบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่แล้วเอาไว้ ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = 0.96) รองลงมา ชุมชนร่วมกันกำหนดกฎระเบียบและเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.98) รองลงมา ชุมชนร่วมกันปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ป่าชุมชนอย่างเคร่งครัด ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 0.94) รองลงมา ชุมชนร่วมกันดูแลรักษาป่าเพื่อมิให้ผู้ใดเข้ามาลักลอบตัดไม้ ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 0.75) รองลงมา ชุมชนร่วมกัน ป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้ ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.98) รองลงมา ชุมชนร่วมกันปลูกป่าให้เยอะที่สุดเท่าที่จะ ทำได้ ($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 0.95) รองลงมา ชุมชนร่วมกันแผ้วถางวัชพืชเพื่อบำรุงรักษาป่าไม้ ($\bar{X} = 3.09$, S.D. = 0.74) และ ชุมชนร่วมกันจัดเวรยามเฝ้าระวังรักษาป่าประจำวัน ($\bar{X} = 3.08$, S.D. = 0.75)

3.2 ด้านการลด งดเว้น สิ่งที่จะทำให้ป่าชุมชนเสื่อมโทรม ชุมชนมีส่วนร่วมโดยรวม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.41$, S.D. = 0.65) เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ชุมชนร่วมกันงดฟันหรือถางเปลือกไม้เพื่อ กระทำการใด ๆ อันเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ตาย ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.80) รองลงมา ชุมชนร่วมกันงดการเผาป่า พร้อมป้องกันไม่ให้ไฟป่าเกิดขึ้น ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 0.53) รองลงมา ชุมชนร่วมกันงดการตัดไม้ตามที่ต้องการ เพื่อกิจการต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.83) ชุมชนร่วมกันงดการทำลายของสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าชุมชน ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.66) รองลงมา ชุมชนร่วมกันงดล่าสัตว์ทุกชนิด พร้อมทั้งไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่า ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.55) รองลงมา ชุมชนร่วมกันลดการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ($\bar{X} = 3.24$, S.D. = 0.65) รองลงมา ชุมชนร่วมกันกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบป่า ($\bar{X} = 3.24$, S.D. = 0.57) รองลงมา ชุมชนร่วมกันงดการเผาถ่านและทำไม้ฟันจากต้นไม้มีชีวิตในป่า ($\bar{X} = 3.05$, S.D. = 0.66) และ ชุมชนร่วมกัน ลดการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์แบบฟุ่มเฟือย ($\bar{X} = 3.05$, S.D. = 0.61)

3.3 ด้านการพัฒนาป่าชุมชนให้เจริญขึ้น ชุมชนมีส่วนร่วมโดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 0.79) เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ชุมชนร่วมกันปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าชุมชนที่เสื่อมโทรมเพื่อทดแทนพื้นที่ป่าที่ถูกทำลาย ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.82) รองลงมา ชุมชนร่วมกันปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่ป่าชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.92) รองลงมา ชุมชนร่วมกันปลูกต้นไม้ยืนต้นในป่าชุมชนตามบริเวณที่มีต้นไม้หักงอ ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.97) ชุมชนร่วมกันปลูกต้นไม้ที่มีค่าแซมระหว่างพื้นที่ว่างในป่าชุมชน ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.98) รองลงมาชุมชนร่วมกันปลูกพืชเศรษฐกิจและไม่โตเร็วเสริมป่าชุมชน ($\bar{X} = 3.38$, S.D. = 0.95) รองลงมาชุมชนร่วมกันบำรุงรักษาต้นไม้ที่ปลูกเพื่อการฟื้นตัวของต้นไม้ในป่าชุมชน ($\bar{X} = 3.38$, S.D. = 0.53) รองลงมา ชุมชนร่วมกันจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในป่าชุมชน ($\bar{X} = 3.29$, S.D. = 0.69) รองลงมา ชุมชนร่วมกันตกแต่งป่าชุมชนเพื่อให้ป่าชุมชนดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.19$, S.D. = 0.88) และ ชุมชนร่วมกันประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในป่าชุมชนเพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวทราบผ่านสื่อต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.10$, S.D. = 0.68)

3.4 ด้านการรักษาความเจริญของป่าชุมชนให้ยั่งยืน ชุมชนมีส่วนร่วมโดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 0.82) เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ชุมชนร่วมกันประกอบพิธีบวชป่า หรือประกอบพิธีสืบชะตาป่าที่แสดงให้เห็นถึง ความรักและหวงแหนป่า ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.98) รองลงมา ชุมชนให้ความร่วมมือและประสานงานในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.89) รองลงมา คนในชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมรณรงค์การดูแลทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.93) รองลงมา ชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและศาสนาเพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าชุมชน และเพื่อให้เกิดความยำเกรงต่อการบุกรุกป่า ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.65) รองลงมา ชุมชนร่วมกันสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนให้เกิดหวงแหนในทรัพยากรป่า ชุมชนในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 0.87) รองลงมา ชุมชนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมายและพระราชบัญญัติป่าไม้อย่างเคร่งครัด ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 0.58) รองลงมา ชุมชนร่วมกันสร้างกลไกชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการป่าชุมชน ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.86) รองลงมา ชุมชนร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้/ภูมิปัญญาแก่เยาวชนที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.76) และ ชุมชนร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ($\bar{X} = 3.41$, S.D. = 0.84)

ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธ โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีส่วนร่วมสูงสุด ($\bar{X} = 3.48$, S.D. = 0.80) เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการป้องกันมิให้ภัยเกิดขึ้นแก่ป่าชุมชน ($\bar{X} = 3.55$, S.D. = 0.89) รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาป่าชุมชนให้เจริญขึ้น ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 0.79) ด้านการรักษาความเจริญของป่าชุมชนให้ยั่งยืน ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.84) และด้านการลด งด เว้น สิ่งที่จะทำให้ป่าชุมชนเสื่อมโทรม ($\bar{X} = 3.41$, S.D. = 0.65)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธ ของชุมชนตำบลแม่กัวะ อำเภอสะปปราบ จังหวัดลำปาง จากแบบสอบถาม พบว่า มีหลายด้านและหลายข้อที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธ ของชุมชนตำบลแม่กัวะ ด้านที่ชุมชนมีส่วนร่วมสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 3.55 อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการป้องกัน มิให้ภัยเกิดขึ้นแก่ป่าชุมชน ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะชุมชนเห็นว่า ภัยของป่าชุมชน เช่น ไฟไหม้ป่า การลักลอบตัดไม้ในป่า การล่าสัตว์ในป่าชุมชน มีผลกระทบต่อป่าชุมชนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีค่าของชุมชนอย่างร้ายแรง เพราะทำให้ภูมิทัศน์ป่าเสื่อมโทรมลง และแหล่งอาหารที่ควรได้จากป่าลดน้อยลง จึงจำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกันภัยต่าง ๆ มิให้

ภัยเกิดขึ้นแก่ป่าชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุทิศ ทาหอม (2558) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการป่าชุมชนริมแม่น้ำชีเพื่อสร้างความมั่นคง ทางอาหารของชุมชนบ้านเสม็ด ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์พบว่า ชุมชนบ้านเสม็ด ได้ตั้งกฎกติกา การใช้ประโยชน์ป่าชุมชนริมลำน้ำชี สร้างเขตพื้นที่อนุรักษ์ และตั้งคณะกรรมการดูแลป่าชุมชนริมลำน้ำชี โดยให้มีอำนาจหน้าที่ ตักเตือน จับปรับ และดำเนินคดีตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการป้องกันรักษาป่าชุมชนริมลำน้ำชีไม่ให้ถูกทำลายอีกต่อไป ส่วนด้านที่ชุมชนมีส่วนร่วมต่ำสุด มีค่าเฉลี่ย 3.43 อยู่ในระดับมากเช่นกัน ได้แก่ ด้านการรักษาความเจริญของป่าชุมชนให้ยั่งยืน ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะชุมชนเห็นว่า ป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหารทั้งของคนและสัตว์ และเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ จึงควรรักษาความเจริญของป่าชุมชนให้ยั่งยืนสืบไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูพิพิธสุตาทรร และคณะ (2552) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชุมชน บนฐาน เศรษฐกิจพอเพียง พบว่า สภาพปัจจุบัน การใช้ภูมิปัญญาอนุรักษ์ป่าชุมชน มีการเสริมสร้างกลไกขับเคลื่อน การใช้ภูมิปัญญาเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน เช่น การรณรงค์ให้ความรู้ การกำหนดกิจกรรมในแผนแม่บทของตำบลและชุมชน การจัดเวรยามตรวจการเฝ้าระวัง การกำหนดกฎระเบียบและเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์

ด้านการป้องกัน มิให้ภัยเกิดขึ้นแก่ป่าชุมชน: ข้อที่ชุมชนมีส่วนร่วมสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 3.95 อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ชุมชนร่วมกันป้องกันไฟไหม้ป่าชุมชน ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะชุมชนเห็นว่าการแก้ไขปัญหาไฟป่าโดยหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น ไม่สามารถทำให้ปัญหาไฟป่าลดลงได้ในเวลารวดเร็ว เพราะสาเหตุของการเกิดไฟป่า นั้น มักเกิดจากการกระทำของคน ดังนั้น การแก้ไขไฟป่าชุมชน จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อการจัดการและการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ นางศรีนทร์ ใจมะสีทิ (2559) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนต่อการจัดการป่าชุมชน ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน พบว่า ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำชุมชน ควรที่จะร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนตำบลบ้านปวง มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน เช่น ควรเชิญชวนให้ชุมชนติดตามข่าวสารการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ที่เคยประสบความสำเร็จหรือมีชื่อเสียง มีศึกษาดูงานเพื่อสังเกตการจัดการที่เหมาะสม และมีการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนข้อที่ชุมชนมีส่วนร่วมต่ำสุด มีค่าเฉลี่ย 3.08 อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ชุมชนร่วมกันจัดเวรยามเฝ้าระวังรักษาป่าประจำวัน ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะสมาชิกชุมชนต่างมีภารกิจครอบครัวที่จำเป็นต้องทำ ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะเป็นเวรยามเฝ้าระวังรักษาป่าประจำวันได้ จึงอาจทำให้ยากต่อการจัดเวรยามทุกวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิภาวรรณ มะลิวรรณ และคณะ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนเขาขลุ่ย ตำบลเขาขลุ่ย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่า ปัญหาที่พบในการจัดการป่าชุมชนที่สำคัญ คือ ปัญหาขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการป่า จึงทำให้ชุมชนมีความต้องการหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่า ชุมชนเขาขลุ่ย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการลด งดเว้น สิ่งที่จะทำให้ป่าชุมชนเสื่อมโทรม: ข้อที่ชุมชนมีส่วนร่วมสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.05 อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ชุมชนร่วมกันงดฟันหรือถากเปลือกไม้เพื่อกระทำการใด ๆ อันเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ตาย ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะชุมชนเห็นว่า การฟันหรือถากเปลือกไม้ อาจทำให้ต้นไม้ขาดอาหารสำหรับเลี้ยงลำต้น ซึ่งจะทำให้ต้นไม้เน่าและตายไปในที่สุด ซึ่งจะทำให้สูญเสียต้นไม้โดยไม่จำเป็น จึงมีการรณรงค์ร่วมกันงดฟันหรือถากเปลือกไม้ในป่าชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพาวรรณ บุญทวี (2555) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ปัญหาการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการทำลายทรัพยากรป่าไม้ของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแม่ยม พบว่า ด้านการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาป่าไม้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้

ปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้สามารถทำหน้าที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยการประชุม สัมมนา และฝึกอบรม ส่วนข้อที่ชุมชนมีส่วนร่วมต่ำสุด มีค่าเฉลี่ย 3.05 อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ชุมชนร่วมกันลดการนำทรัพยากรป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์แบบฟุ่มเฟือย ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะสมาชิกชุมชนบางส่วนมีความจำเป็นมากที่ต้องหาของป่า เช่น เห็ดป่า และผักหวานป่า เป็นต้น ไปปรุงเป็นอาหาร หรือนำไปจำหน่ายเสริมรายได้แก่ครอบครัว และอาจมีสมาชิกชุมชนบางส่วนอาศัยทรัพยากรป่าชุมชนเพื่อการเลี้ยงชีพเป็นบางครั้งและเท่าที่จำเป็น ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการลดการนำทรัพยากรป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์แบบฟุ่มเฟือยจึงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับ สุพจน์ พิสุทธิวงศ์ (2539) ที่ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นเรื่องที่บุคคลและกลุ่มคนเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการ และการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ ซึ่งมีผลกระทบ โดยตรงต่อตนเองและส่วนร่วม ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของคน อย่างเป็นตัวของตัวเอง

ด้านการพัฒนาป่าโดยชุมชนมีส่วนร่วมสูงสุด ค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ชุมชนร่วมกันปลูกป่าทดแทนพื้นที่เสื่อมโทรม เพราะการปลูกป่าทดแทนบริเวณต้นน้ำบนยอดเขาและเนินสูงไม่มีต้นไม้ ต้องมีการปลูกป่าทั้งไม้ยืนต้นและไม้พุ่ม ซึ่งไม้พุ่มราษฎรสามารถตัดไปใช้ได้แต่ต้องมีการปลูกทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ยืนต้นจะช่วยให้อากาศชุ่มชื้น ทั้งยังช่วยยึดดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตกจึงต้องร่วมกันปลูกป่าทดแทน ซึ่งสอดคล้องกับ จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ (2556) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน พบว่า การทำลายป่าทำให้ชาวบ้านหันมาพึ่งพาด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งในอนาคตชาวบ้านต้องการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าและทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชนและเยาวชนให้มากขึ้น ส่วนชุมชนมีส่วนร่วมต่ำสุด มีค่าเฉลี่ย 3.10 อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ชุมชนร่วมกันประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในป่าชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะสมาชิกชุมชนบางส่วนขาดความรู้ และขาดทักษะด้านการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร จึงทำให้มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในป่าชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรพรรณ เกิดจันทร์ (2557) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนคลองโคกน จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ส่วนใหญ่ในภาพรวม มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทุก ๆ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการรักษาความเจริญของป่าชุมชนให้ยั่งยืน: ข้อที่ชุมชนมีส่วนร่วมสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 3.86 อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ชุมชนร่วมกันประกอบพิธีบวชป่า หรือประกอบพิธีสืบทอดป่าที่แสดงให้เห็นถึง ความรักและหวงแหนป่า ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะชุมชนเห็นว่า การประกอบพิธีบวชป่า หรือประกอบพิธีสืบทอดป่า โดยนำผ้าจีวร หรือผ้าที่มีสีตามสีรุ้ง 7 สี มาพันรอบต้นไม้ใหญ่ หรือต้นไม้ที่เป็นไม้สงวน แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีกรรม จะทำให้คนที่คิดจะตัดไม้นั้น เกิดความเกรงกลัวว่า ถ้าตัดต้นไม้แล้ว ตนเองจะมีภัย จึงไม่กล้าตัดต้นไม้ ดังนั้น ชุมชนร่วมกันประกอบพิธีบวชป่าหรือประกอบพิธีสืบทอดป่าซึ่งเป็นพุทธวิธีที่ดีแก่ชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ นิภาภรณ์ เกียรติสุข (2539) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นพฤติกรรมที่ประชาชน หรือคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม ได้พัฒนาปัญญา ความรู้ ความสามารถ โดยแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ตนอาศัยอยู่ ส่วนข้อที่ชุมชนมีส่วนร่วมต่ำสุด มีค่าเฉลี่ย 3.41 อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ชุมชนร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะชุมชนเห็นว่า การที่สมาชิกชุมชนร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน จะทำให้สมาชิกผู้เข้าร่วมเกิดการยอมรับและปฏิบัติตามที่ตกลงร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ กรมป่าไม้ (2540) ที่กล่าวถึงปัจจัยความสำเร็จการดำเนินงานป่าชุมชนไว้ที่กล่าวถึงการปฏิบัติตามเกณฑ์

ของสังคม ที่เกิดจากการริเริ่มของประชาชนในพื้นที่ เพื่อช่วยกันดูแล รักษาป่าชุมชน เพราะถือได้ว่าเป็นทรัพยากรชนบทที่มีความสำคัญในการพัฒนาป่าไม้ระดับท้องถิ่นของตนเอง

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัย ผู้วิจัยสามารถกำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธของชุมชนตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ได้ดังนี้

ด้านการป้องกัน มิให้ภัยเกิดขึ้นแก่ป่าชุมชน (สังวรปธาน) ดำเนินการโดยจัดทำแนวป้องกันไฟป่า คัดกรองป่าบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่แล้วเอาไว้ต่อต้านการตัดไม้ในป่าชุมชน และ กำหนดกฎระเบียบเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ เพื่อเป้าหมาย คือ มีความระมัดระวังสิ่งที่เป็นภัย ไม่ให้เกิดขึ้นแก่ป่าชุมชน

ด้านการลด งด เว้น สิ่งที่จะทำให้ป่าชุมชนเสื่อมโทรม (ปหานปธาน) ดำเนินการโดยลดการตัดไม้ รณรงค์ไม่ให้คนตัดไม้ในป่าชุมชนไปใช้ประโยชน์ส่วนตน งดการเผาป่าทุกกรณี งดล่าสัตว์ทุกชนิด และจัดกิจกรรมให้คนเห็นคุณค่าของป่าชุมชน เพื่อเป้าหมาย คือ ละพฤติกรรมที่เป็นภัยแก่ป่าชุมชนให้หมดไป

ด้านการพัฒนาป่าชุมชนให้เจริญขึ้น (ภาวนापธาน) ดำเนินการโดยจัดเสริมป่าในพื้นที่ของป่าชุมชนในพื้นที่ว่าง จัดการปลูกต้นไม้ยืนต้น บริเวณที่มีต้นไม้ห่างกัน พัฒนาสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชนให้ดูน่ารื่นรมย์ และนำเทคโนโลยีทางการเกษตรมาใช้อย่างระมัดระวังระดับความสมบูรณ์ของป่าชุมชน เพื่อเป้าหมาย คือ เพิ่มพูนความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ป่าชุมชน

ด้านการรักษาความเจริญของป่าชุมชนให้ยั่งยืน (อนุรักษนาปธาน) ดำเนินการโดยจัดทำพิธีบวงสรวง ป่า รักษาและใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับป่าชุมชนอย่างเคร่งครัด ประสานงานในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และการสืบทอดการรักษาป่าชุมชนไปยังอนุชนรุ่นต่อไป เพื่อเป้าหมาย คือ การรักษาความเจริญของป่าชุมชนให้คงทน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1.1 สมาชิกชุมชนควรร่วมกันปลูกป่า โดยการปลูกต้นไม้ 3 ชนิด ได้แก่ การปลูกต้นไม้ที่ใช้เนื้อไม้และไม้เชิงเศรษฐกิจให้เป็นป่า การปลูกต้นไม้กินได้รวมทั้งใช้เป็นยาสมุนไพร ไม้ในกลุ่มนี้ เช่น มะรุ้ม ทุเรียน สะตอ ผักหวาน ผาง แอ้ม กล้วย พักข้าว และการปลูกต้นไม้ให้เป็นป่าไม้สำหรับใช้สอยในครัวเรือน

1.2 สมาชิกชุมชนควรร่วมกันลดการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว

1.3 ผู้นำชุมชนควรจัดกิจกรรมป่าชุมชน เพื่อปลูกจิตสำนึกของประชาชนในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าชุมชน

1.4 ผู้นำชุมชนร่วมกันสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เกี่ยวกับป่าชุมชน โดยการกำหนดกิจกรรมในแผนแม่บทของตำบลและชุมชนในการจัดระบบการบริหารป่าชุมชนให้ชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ยังมีอีกหลายประเด็นที่ควรนำมาวิจัย เป็นต้นว่า

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธในภาวะเกิดภัยธรรมชาติ เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาภัยธรรมชาติ

2.2 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดศูนย์การเรียนรู้การบริหารจัดการป่าชุมชนตามวิถีพุทธ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ป่าชุมชนและถ่ายทอดความรู้ไปยังอนุชนรุ่นหลังต่อไป

2.3 ควรศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงพุทธ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

แหล่งอ้างอิง

- กรมป่าไม้. (2540). *แนวทางปฏิบัติงานโครงการพัฒนาป่าชุมชน*. สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้.
- กรมป่าไม้. (2561). *ป่าชุมชน: รูปแบบการพัฒนาและบริหารจัดการป่าอย่างยั่งยืน*. สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น, วิชญา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์, และนครเรศ รังควัต. (2556). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอมะหา จังหวัดลำพูน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มจร.*, 36(2), 215-234.
- ทิวาวรรณ บุญทวี. (2555). *ปัญหาการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการทำลายทรัพยากรป่าไม้ของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแม่ยม [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์]*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นงครินทร์ ใจมะสิทธิ์. (2559). *การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนต่อการจัดการป่าชุมชนตำบลบ้านปวง [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์]*. มหาวิทยาลัยเนชั่น.
- นิภาภรณ์ เกียรติสุข. (2539). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยใน เขตเทศบาลเมืองชลบุรี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์]*. มหาวิทยาลัยเกริก.
- พระครูพิพิธสุตาทรร และคณะ. (2552). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชุมชน บนฐานเศรษฐกิจ จพอเพียง*. DSpace at Mahachulalongkornrajavidyalaya University. <http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/452>
- วิภาวรรณ มะลิวรรณ, อภิชาติ ใจอารีย์, และประสงค์ ต้นพิชัย. (2560). แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนเขาหลวง ตำบลเขาหลวง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(1), 694-708. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/87405>
- ศูนย์สารสนเทศ สำนักแผนงานและสารสนเทศ กรมป่าไม้. (2560). *ป่าชุมชนบ้านอ้อ*. http://forestinfo.forest.go.th/fCom_detail.aspx?id=10390
- สุพจน์ พิสุทธิวงศ์. (2535). *การศึกษาการมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหายาฆ่าของผู้นำชุมชน ในเขตจังหวัดนครปฐม [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์]*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อรรณณ เกิดจันทร์. (2557). *การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนคลองโคก จังหวัดสมุทรสงคราม [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์]*. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- อุทิศ ทาหอม. (2558). *แนวทางการจัดการป่าชุมชนริมแม่น้ำชีเพื่อสร้างความมั่นคง ทางอาหารของชุมชนบ้านเสม็ด ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์*. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.